

Considerații istorico-geodemografice asupra catolicismului din România în perioada 1930-2002

Ioan Mărculeț

Colegiul Național „I.L. Caragiale”, București

Elena Herda

Grupul Școlar Industrial „Grigore Cerchez”, București

Cătălina Mărculeț

Institutul de Geografie al Academiei Române

Abstract : *The Catholicism, the second denomination in Romania after the Orthodox confession from the demographic point of view, penetrated the Romanian territory through Transylvania, which once conquered by Hungarians (10th-12th centuries), had been organized as an independent voivodeship inside of the Romanian-Catholic Austrian-Hungarian Empire. Later, under the impulse of the Court of Vienna (the Principality of Transylvania was at the end of the 18th century under Habsburg domination), some of the Romanians from Ardeal adhered to the Roman Church, founding the Romanian Church United with Rome, Greek-Catholic. After the Proclamation of Union at the 1st of December 1918, the Greek-Catholic confession penetrated the Romanian territory from Ardeal to the South and East of the Carpathian Mountains, where they founded local communities.*

In 1930 the Catholic population from Romania counted 2.661.542 persons (1.234.151 Roman-Catholics, most of them Hungarians and 1.427.391 Greek-Catholics, most of them Romanians). The majority were living in Transylvania (1.414.751 persons), Crișana-Maramureș (562.937) and Banat (355.063). Roman-Catholics lived mostly in Ciuc (81,3%), Timiș-Torontal (48,6%), Trei Scaune (36,1%), Odorhei (34,6%) and Arad (26,5%), while the Greek-Catholics in Maramureș (64,4%), Someș (63,5%), Năsăud (60,2%), Satu Mare (59%), Sălaj (52,6%), Cluj (42,7%), Turda (42,3%), Târnava Mică (40,7%), Mureș (32,4%) and Alba (31,6%).

In 1948 the Greek-Catholic Church was dissolved by the communist government and most of its believers were forced to adhere to the Romanian Orthodox Church. After the 1989 Revolution this institution was reinstored, part of the Romanians rejoining the old religion. At the census in 1992 the number of the Catholics in Romania was 1.385.269; 1.161.942 of them were Roman-Catholics and 223.327 were Greek-Catholics. In 1930 most of them lived in Transylvania, Crișana and Banat counties.

While during the following years no significant changes have been registered in the territorial repartition, until 2002 a slightly diminution could nevertheless be noticed, the Catholic population reaching 1.223.882 persons. This diminution, influenced as well by the migrations of the German population from Banat (mostly Roman-Catholics), aligned to the general evolution of the population from Romania.

Keywords : Catholics, Roman-Catholics, Greek-Catholics, territorial repartition

Cuvinte-cheie : populație catolică, romano-catolică, greco-catolică, repartiție teritorială

După Marea Schismă care a avut loc în anul 1054, creștinismul s-a divizat în Biserica Catolică (apuseană) și Biserica Ortodoxă (răsăriteană), ambele evoluând independent și depășind toate obstacolele care le-au stat în cale până în zilele noastre. În prezent, pe glob, credincioșii catolici (cei care fac obiectul analizei noastre) numără circa 926,3 milioane de persoane (15,9% din totalul populației) și nu au o repartitie unitară: 361,8 milioane în America de Sud și Centrală, 267,2 milioane în Europa, 101,7 milioane în Asia, 95,9 milioane în America de Nord, 92,2 milioane în Africa și 7,5 milioane în Oceania¹ (Erdeli, Dumitrache, 2004).

Confesiunea romano-catolică a pătruns, inițial, pe teritoriul României prin Transilvania, care, cucerită de către maghiari (secolele X-XII), a fost organizată ca voievodat autonom în cadrul regatului catolic al Ungariei, iar colonizarea unor importante comunități alogene – secui și sași – de aceeași confesiune a făcut ca aceasta să devină religia oficială a voievodatului, înființându-se episcopii la Cenad (județul Arad), Oradea și Alba Iulia. Însă efectele colonizării Transilvaniei nu se încheie aici. Confesiunea romano-catolică pătrunde spre est, prin pasurile și trecătorile Carpaților Orientali, în vestul Moldovei,

unde vor fi înființate episcopii la Milcov, Siret și Baia². Prezența numeroaselor comunități romano-catolice în țara noastră a îmbogățit comportamentul spiritual al locuitorilor, cultura și arhitectura prin numeroasele instituții de învățământ înființate și prin edificiile construite.

Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, a fost înființată mai târziu, între anii 1697 și 1700, după cucerirea principatului autonom Transilvania de către Imperiul Habsburgic (sfârșitul secolului al XVII-lea), atunci când o parte a Bisericii Române din Ardeal, la îndemnul Curții de la Viena, s-a unit cu Biserica Romei. Românii uniți își păstrau sărbătorile, obiceiurile, ritualul și adoptau cele patru puncte stabilite la Conciliul de la Florența din 1439³. După constituire, Biserica Greco-Catolică a fost cea care a declanșat, încă din deceniul patru al secolului al XVIII-lea, prin episcopul Ioan Inocențiu Micu, lupta națională a românilor din Transilvania⁴.

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, regimul democratic a creat un cadru legislativ favorabil tuturor cultelor, situație legiferată prin Constituția din 1923, ce stipula că „statul garantează tuturor cultelor deopotrivă libertate și protecțiune”, iar Bisericii Greco-Catolice îi conferea statutul de *biserică națională*⁵, asemenea Bisericii

1. Menționăm faptul că în cadrul Europei sunt cuprinse și țările Comunității Statelor Independente (inclusiv Rusia), care dețin o pondere însemnată din teritoriul și populația Asiei, iar în Oceania am integrat și Australia.
2. După unirea Țărilor Române din 1859 și cucerirea Independenței de stat (1877-1878), pe teritoriul României s-au înființat, prin reorganizare, două dieceze romano-catolice: *Arhiepiscopia București* (1883) și *Episcopia din Iași* (1884).
3. 1. Papa este recunoscut ca șef al Bisericii; 2. În Trinitate, Duhul Sfânt purcede nu numai de la Tatăl, ci și de la Fiul; 3. Pâinea nedospită (azima) este suficientă pentru cuminecătură; 4. Recunoașterea purgatoriului.
4. În perioadele următoare, ierarhii și cărturarii mireni ridicăți din rândul greco-catolicilor s-au aflat permanent în fruntea luptei naționale a românilor din Transilvania, în marile momente ale acesteia: *Supplex Libellus Valachorum* (1791), Revoluția de la 1848-1849, mișcarea memorandistă (1892-1894), desăvârșirea statului național unitar român (1918). Începând din anul 1831, din dorința de a se opune politicii de slavizare duse de ierarhii Bisericii Ortodoxe din Serbia, românii din Banat s-au alăturat în număr din ce în ce mai mare Bisericii Greco-Catolice. Datorită acestui fapt, în noiembrie 1853, când lua ființă *Episcopia Lugojului* pentru credincioșii din Banat, aici existau deja 22 de parohii unite. Între anii 1853-1901 s-au mai alăturat eparhiei 45 de localități bănățene (Prunduș, Plăianu, 1994).
5. La acea dată, Mitropolia Greco-Catolică de Alba Iulia și Făgăraș (cu scaunul la Blaj) era constituită din eparhiile: *Arhidieceza de Alba Iulia și Făgăraș* (cu acest statut după reorganizarea

Ortodoxe Române. În acea perioadă, cultul greco-catolic a pătruns prin intermediul românilor ardeleni și la sud și est de Carpați, unde s-au înființat comunități locale și Vicariatul Arhidiecezan al Vechiului Regat, cu sediul la București.

Conform datelor recensământului din 1930, populația catolică din România ocupa

locul doi în structura confesională a țării, după cea ortodoxă, cu 2.661.542 de credincioși. Prin numărul mare al catolicilor se evidențiau provinciile istorice Transilvania, cu 1.414.751 de persoane (cu ponderea de 43,9% ocupau locul I în cadrul provinciei), Crișana-Maramureș, cu 562.937 (40,5%), și Banat, cu 355.063 (37,8%) (figura 1).

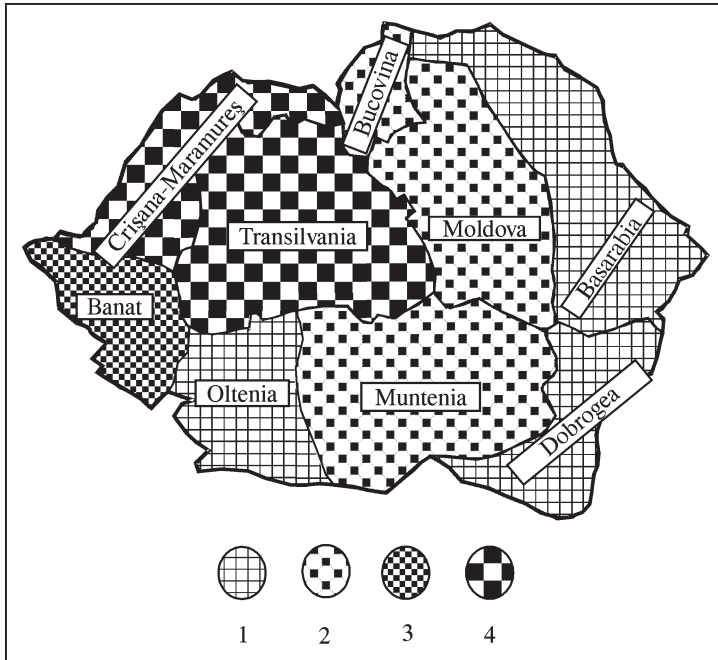

Figura 1. Ponderea populației catolice în provinciile istorice din România în anul 1930 :
1 – sub 1% ; 2 – 1-20% ; 3 – 20-40% ; 4 – peste 40%

În cadrul structurii populației catolice, populația romano-catolică – în majoritate de etnie maghiară și germană – număra 1.234.151 de persoane (6,8% din cea a României)⁶ și era concentrată predominant în provinciile istorice Transilvania (413.224 de persoane,

ce reprezentau 12,8% din locuitorii provinciei), Banat (321.436 de persoane, 34,2%), Crișana-Maramureș (212.691 de persoane, 15,3%) și Moldova (109.953 de persoane, 4,5%). În celelalte provincii istorice, numărul celor de confesiune romano-catolică nu

din anul 1853 ; cu sediul la Blaj), *Episcopia de Oradea* (înființată în 1777, cu sediul la Oradea), *Episcopia Lugojului* (constituită în 1853, cu sediul la Lugoj) și *Episcopia de Cluj-Gherla* (înființată în 1853, inițial cu sediul la Gherla, iar după 1930, la Cluj).

6. În ceea ce privește organizarea internă, cei peste 1.200.000 de credincioși romano-catolici erau cuprinși în cadrul a șase dieceze : *Arhiepiscopiile București și episcopiile Alba Iulia, Iași, Timișoara, Oradea și Satu Mare* (Bota, 1994).

depășea 100.000 de persoane: 98.374 de credincioși în Bucovina, 50.528 în Muntenia, 13.507 în Basarabia, 7.739 în Dobrogea și 6.726 în Oltenia. Dintre județele României în care ponderea romano-catolicilor era mai ridicată se detașau: Ciuc (81,3%), Timiș-Torontal (48,6%), Trei Scaune (36,1%),

Odorhei (34,6%), Arad (26,5%), Caraș (21,5%), Roman (21,4%), Bacău (18,1%), Câmpulung (16,9%) și Rădăuți (16,2%) (figura 2). Structura pe medii de viață a romano-catolicilor din România evidențiază faptul că în mediul rural locuiau 69,4%, iar în cel urban 30,6%.

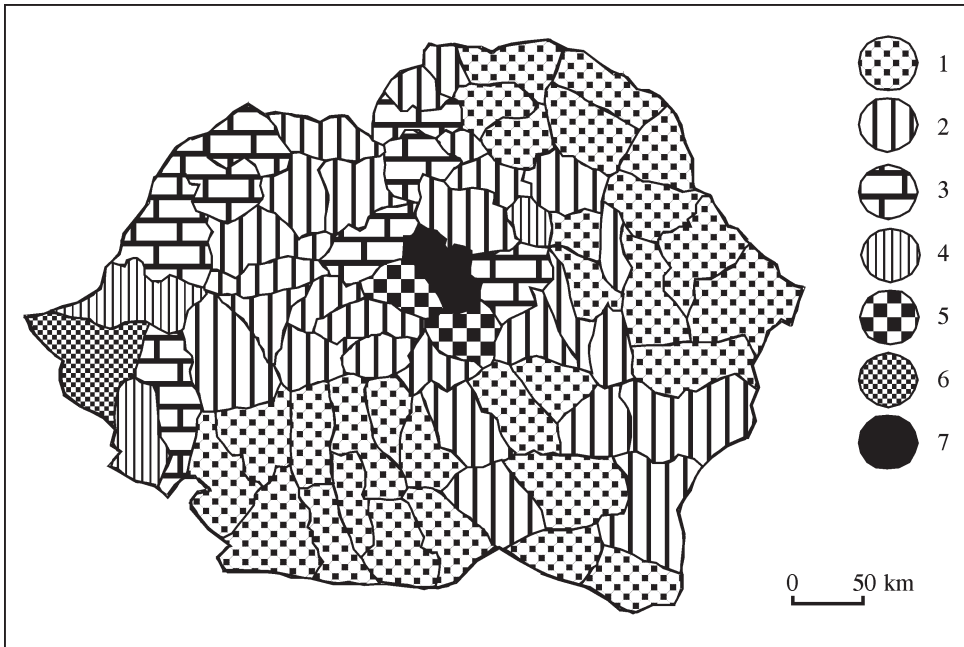

Figura 2. Repartiția populației romano-catolice în județele României în anul 1930: 1 - sub 1% ; 2 - 1-10% ; 3 - 10-20% ; 4 - 20-30% ; 5 - 30-40% ; 6 - 40-50% ; 7 - peste 80%

În același an 1930, credincioșii greco-catolici - în majoritate români - numărau 1.427.391 de persoane (7,9% din totalul populației țării) și erau concentrați în provinciile istorice: Transilvania (1.001.527 de persoane, care reprezentau 31,1% din locuitorii provinciei), Crișana-Maramureș (350.246 de persoane, 25,2%)⁷ și Banat

(33.627 de persoane, 3,6%). Aici, după decenii de frământări, uneori soldate cu victime umane și distrugerii de bunuri materiale⁸, românii greco-catolici locuiau în bune și strânse relații cu frații de același neam, dar de credință ortodoxă. În celelalte provincii istorice, numărul acestora era mult redus: 19.266 de credincioși în Bucovina (o parte

7. Numărul ridicat al credincioșilor greco-catolici din Maramureș a dus la înființarea în anul 1930 a *Episcopiei Maramureșului*, cu sediul la Baia Mare.

8. A se vedea evenimentele din timpul răzmeriței conduse de călugărul Sofronie din Cioara (Păcurariu, 1981; Costin, 2005).

fiind de etnie ruteană⁹), 17.379 în Muntenia, 2.423 în Moldova, 983 în Basarabia, 955 în Oltenia și 940 în Dobrogea. Dintre județele României în care ponderea greco-catolicilor era mai ridicată se evidențiau : Maramureș

(64,4%), Someș (63,5%), Năsăud (60,2%), Satu Mare (59%), Sălaj (52,6%), Cluj (42,7%), Turda (42,3%), Târnava Mică (40,7%), Mureș (32,4%) și Alba (31,6%) (figura 3).

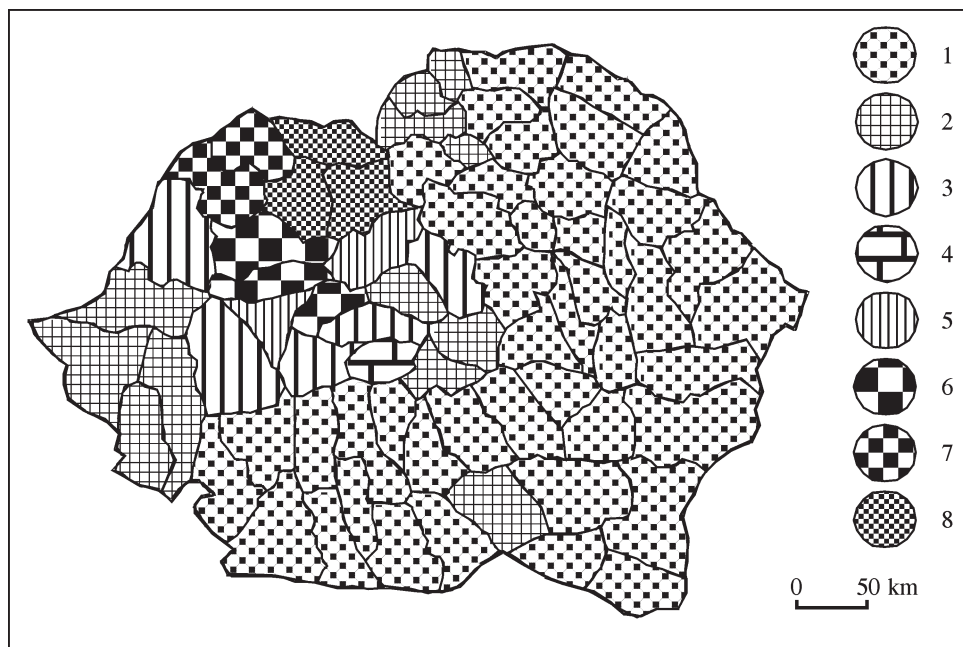

Figura 3. Repartiția populației greco-catolice în județele României în anul 1930 :
1 - sub 1% ; 2 - 1-10% ; 3 - 10-20% ; 4 - 20-30% ; 5 - 30-40% ; 6 - 40-50% ;
7 - 50-60% ; 8 - peste 60%

Ponderea mare a greco-catolicilor din mediul rural (88,3%) se explică prin faptul că, în cadrul structurii etnice a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, românii din mediul urban erau în proporții relativ reduse. Spre exemplificare, prezentăm situațiile din orașele Mediaș (38,5% germani, 27,1% români, 24,9% maghiari, 4,5% evrei ș.a.), Aiud (50,5% maghiari, 39,3% români, 4,9% evrei, 1,7% germani ș.a.) și Bistrița (40,1% români, 31,5% germani, 15,4%

evrei, 9,6% maghiari ș.a.), de unde se poate deduce clar faptul că românii ocupau ponderi de sub 50%.

În intervalul 1940-1945 situația istorică internațională a făcut ca România să piardă peste 57.500 km² din teritoriul său. Din această suprafață, 6.000 km² reprezentau nordul Bucovinei¹⁰, cu o populație de peste 500.000 de locuitori, din care aproximativ 3% erau de confesiune catolică (Mărculeț, Mărculeț, 2005). În celelalte teritorii cedate –

9. Rutenii au ajuns pe teritoriul Bucovinei în urma masivelor colonizări de după anexarea provinciei la Imperiul Austriac (1775), iar prima comunitate greco-catolică a fost înființată la Cernăuți, în anul 1811, și număra 563 de persoane (Iacobescu, 1993).

10. Județele Cernăuți și Storojineț integral și o parte din județul Rădăuți.

Basarabia și Cadrilater – numărul catolicilor era mult mai redus.

Instaurarea regimului comunist în România a însemnat o grea lovitură dată multor confesiuni religioase din țară. Ca urmare a politicii de îngrădire a cultelor, în anul 1948, Biserica Greco-Catolică a fost desființată și trecută abuziv în afara legii¹¹, fapt ce a influențat evoluția ulterioară a populației greco-catolice și implicit a celei catolice. După desființare, credincioșii uniți, în număr de aproximativ 1.500.000 de persoane, din cauza presiunilor exercitate de organele de represiune ale statului, s-au alăturat Bisericii Ortodoxe Române, în posesia căreia au trecut toate lăcașurile de cult ale Bisericii Greco-Catolice¹² (Bota, 1994 ; Cornea, 1995). În același an, statul român a denunțat unilateral Concordatul cu Vaticanul și a desființat episcopii romano-catolice de Iași, Timișoara, Satu Mare și Oradea. Această măsură nu a fost recunoscută de Vatican, care a numit câte un locțiitor de episcop („ordinar substituit”) pentru cele patru eparhii (Prunduș, Plăianu, 1994 ; Bota, 1994).

Pentru ca Biserica Română Unită cu Roma să dispară din memoria locuitorilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, timp de peste 40 de ani, în instituțiile de învățământ din România a fost minimalizat rolul național al acesteia, iar istoricii Bisericii

Ortodoxe, pe nedrept, au denigrat-o (Păcurariu, 1981 ; Costin, 2005).

Biserica Greco-Catolică a fost reînființată la începutul anului 1990, după căderea regimului comunist, iar la 12 martie, în același an, Papa Ioan Paul al II-lea i-a stabilit ierarhia (Prunduș, Plăianu, 1994 ; Bota, 1994). Istoria sa de după anul 1990 este caracterizată de : a) lupta pentru câștigarea bunurilor pierdute în 1948 ; b) stabilirea unui cadru legal care să rezolve solicitările sale ; c) încercarea de rezolvare a problemelor pe calea dialogului local sau central. Însă toate acestea au fost de natură să provoace un context tensionat, care nu le-a permis celor două Biserici românești – Ortodoxă și Greco-Catolică – să se implice suficient în serioasele probleme ale societății contemporane (Moisin, 1999 ; *Relațiile actuale între ortodocși și greco-catolici*, 2006). Mai mult, în numeroase rânduri, atmosfera încordată existentă între enoriașii ortodocși și cei greco-catolici din parohiile din Transilvania și Maramureș a degenerat în violență¹³. În Banat, datorită înțelegerii și flexibilității de care a dat dovadă mitropolitul ortodox Nicolae Corneanu, astfel de evenimente regretabile nu s-au semnalat.

Următorul recensământ care a vizat și situația confesională a populației a avut loc în ianuarie 1992. Ca și în anul 1930, credincioșii catolici se plasau tot pe locul doi în cadrul

-
11. Prin decretul nr. 358/1.XII.1948 dat de guvernul comunist din România, Biserica Greco-Catolică a fost trecută în afara legii, iar episcopii săi au fost arestați, împreună cu alte circa 600 de fețe bisericești, și întemnițați în închisorile de la Sighet, Aiud, Gherla, Jilava, Pitești etc. sau supuși la munci grele în lagărele de la Periprava, Salcia, Apud Midia, Nistru, Baia Sprie etc. Însă, deși a fost desființată, Biserica Română Unită cu Roma a continuat să funcționeze în clandestinitate, numeroși preoți transformându-și casele în lăcașuri de rugăciune (Prunduș, Plăianu, 1994).
 12. După cum prevedea decretul nr. 1719/27.XII.1948, bunurile Bisericii Române Unite cu Roma au fost confiscate și trecute în proprietatea statului și a Bisericii Ortodoxe Române : pădurile au fost preluate de Ministerul Silviculturii ; terenurile agricole, livezile, viile și fermele au fost preluate de Ministerul Agriculturii ; terenurile miniere și petrolifere au trecut în posesia Ministerului Minelor și Petrolului ; arhivele, documentele, muzeele au trecut provizoriu în posesia Ministerului Cultelor ; catedralele, bisericile, capelele, mănăstirile și schiturile au trecut în posesia Bisericii Ortodoxe Române.
 13. În acest sens a se vedea colecțiile de reviste : *Unirea*, editată de Mitropolia de la Blaj, *Viața Creștină*, publicată de Dieceza de Cluj-Gherla, *Deșteptarea Credinței*, editată la Dej, *Vestitorul*, din Oradea ș.a.

structurii confesionale a populației României, cu 1.385.269 de persoane (circa 6%).

Credincioșii romano-catolici, în număr de 1.161.942 de persoane – în majoritate de etnie maghiară (57,6%) și română (31,0%) –, reprezentau peste 5% din populația României și prezentau concentrări semnificative în județele Transilvaniei, Crișanei, Moldovei și Banatului: Harghita, cu 228.884 de persoane, Bacău, cu 125.805, Timiș, cu 93.033, Covasna, cu 58.863 etc. După 1989, o parte din romano-catolicii de etnie maghiară, alături de maghiarii reformați și unitarieni din județele Harghita, Covasna și Mureș, solicită nejustificat crearea, în România, a unei regiuni autonome locale pe criteriu etnic care, odată realizată, prin interesele proprii ar putea stingheri dezvoltarea unitară a țării.

La numai doi ani după reînființare, la recensământul din 1992, greco-catolicii, contestatari vehemenți ai acestuia, numărau 223.327 de persoane (85,7% de etnie română) și reprezentau circa 1% din populația României. Ca și în 1930, concentrări mai mari ale credincioșilor greco-catolici se înregistrau în județele Transilvaniei, Maramureșului, Crișanei și Banatului. Dintre acestea se detașau: Cluj, cu 37.594 de persoane, Satu Mare, cu 35.429, și Maramureș, cu 30.650, fiind

urmate de Alba, cu 15.937, Mureș, cu 15.228, Bihor, cu 14.485 etc. În județele celorlalte provincii numărul acestora era mult mai redus: Suceava, cu 1.424 de credincioși, Constanța, cu 801, Prahova, cu 701, Bacău, cu 469, Iași, cu 465, Neamț, cu 336 etc., toate cu ponderi de sub 1%.

Structura pe medii de viață a populației unite se prezenta astfel: în mediul urban locuiau 63,2% din greco-catolici, iar în cel rural, 36,8%. Această modificare față de anul 1930 se explică atât prin creșterea generală a populației urbane a României, cât și prin aderarea inițială la acest cult a populației instruite din orașe.

Până la recensământul din anul 2002, populația catolică din România a înregistrat o ușoară scădere numerică, ajungând la 1.223.882 persoane (figura 4). Această situație, influențată și de plecările germanilor din Banat (preponderent romano-catolici), s-a înscris, în general, în tiparele evoluției numerice a populației României. Față de anul 1992 nu s-au produs modificări teritoriale semnificative. Din analiza figurii 5 se poate constata faptul că cele mai mari ponderi ale credincioșilor catolici se regăseau tot în județele Transilvaniei, Maramureșului, Crișanei, Banatului și Moldovei.

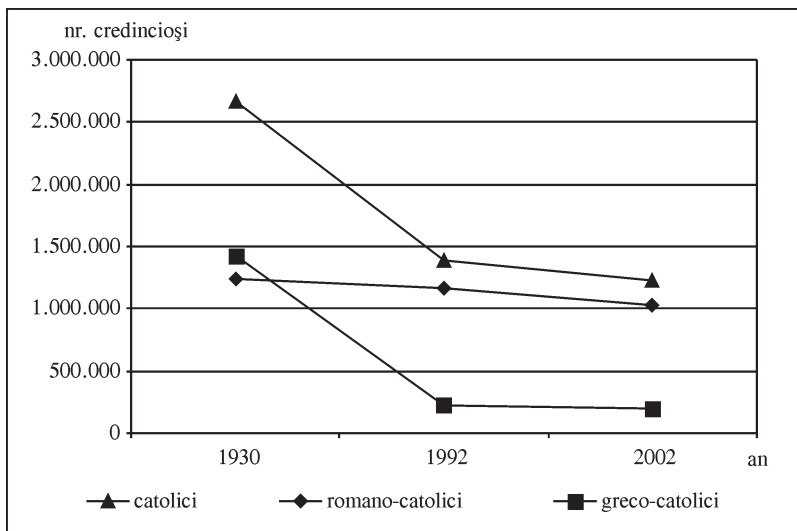

Figura 4. Evoluția numerică a populației catolice din România în perioada 1930-2002

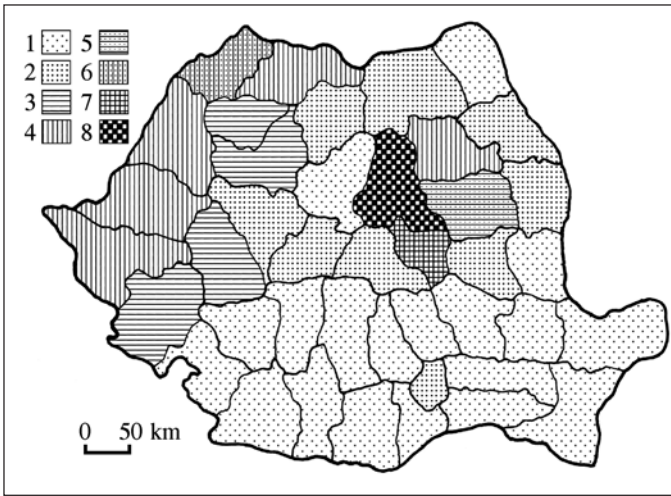

Figura 5. Repartiția populației catolice în județele României în anul 2002 :
 1 – sub 1% ; 2 – 1-5% ; 3 – 5-10% ; 4 – 10-15% ; 5 – 15-20% ;
 6 – 20-30% ; 7 – 30-40% ; 8 – peste 60%

Între anii 1992 și 2002, numărul credincioșilor de confesiune romano-catolică a înregistrat o scădere cu aproximativ 11,5%.

Cei peste un milion de romano-catolici ocupau în cadrul județelor aproape aceeași pondere ca în anul 1992 (figura 6).

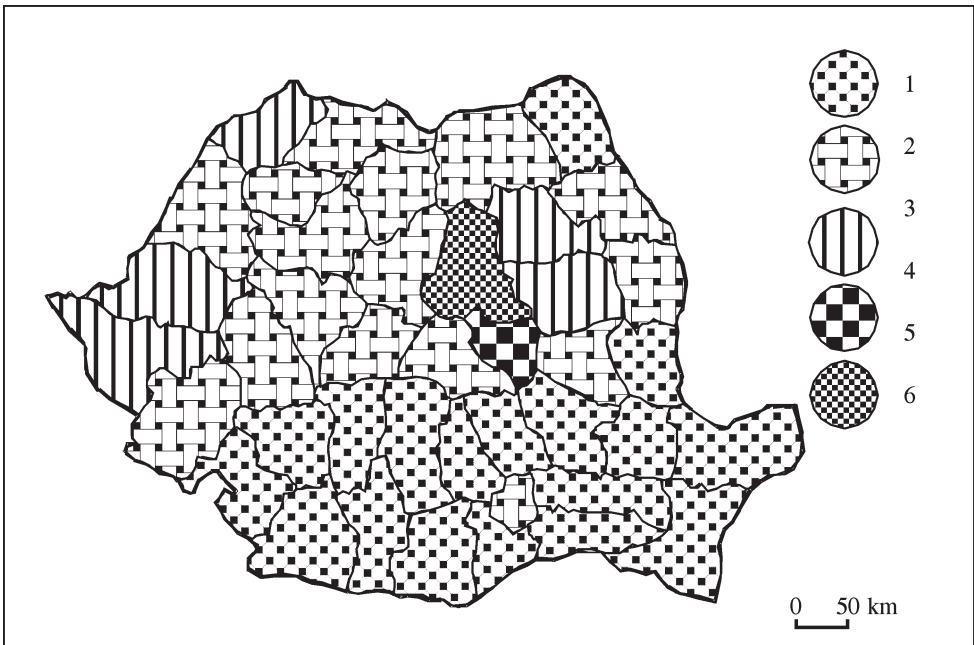

Figura 6. Repartiția populației romano-catolice în județele României în anul 2002 :
 1 – sub 1% ; 2 – 1-10% ; 3 – 10-20% ; 4 – 30-40% ; 5 – peste 60% ; 6 – peste 60%

Până în anul 2002, timp în care Biserica Greco-Catolică a fost lipsită aproape în totalitate de bunurile ei – lăcașuri de cult¹⁴, case parohiale etc. –, numărul uniților a scăzut până la 195.481 de persoane. Așa cum am arătat mai sus, cu astfel de reduceri s-au confruntat și credincioșii altor culte din România. Este cazul ortodocșilor (cu 995.961 de persoane), romano-catolicilor (cu 133.541 de persoane), reformatilor (cu 103.904 de persoane) etc.

În cadrul județelor situația era următoarea: 30.337 de greco-catolici locuiau în Cluj (4,3% din populația județului), 29.232 (7,9%) în Satu Mare, 28.413 (5,6%) în Maramureș, 14.086 (2,3%) în Bihor, 13.894

(3,6%) în Alba, 13.600 (2,3%) în Mureș, 9.600 (2,3%) în Sibiu, 9.251 (1,4%) în Timiș, 7.180 (2,3%) în Bistrița-Năsăud, 6.982 (2,8%) în Sălaj și 5.133 (0,9%) în Brașov etc. (figura 7). În celelalte județe numărul uniților era sub 5.000 de credincioși. De semnalat faptul că, exceptând județul Suceava (cu 1.652 de persoane) și municipiul București (cu 7.599 credincioși), în județele Vechiului Regat numărul greco-catolicilor a fost foarte redus (sub 1.000 credincioși).

Organizați și bine îndrumați de către ierarhi, credincioșii greco-catolici au reușit să construiască și să sfințească, până în anul 2005, 173 de biserici și 108 capele (*Relațiile actuale între ortodocși și greco-catolici*, 2006).

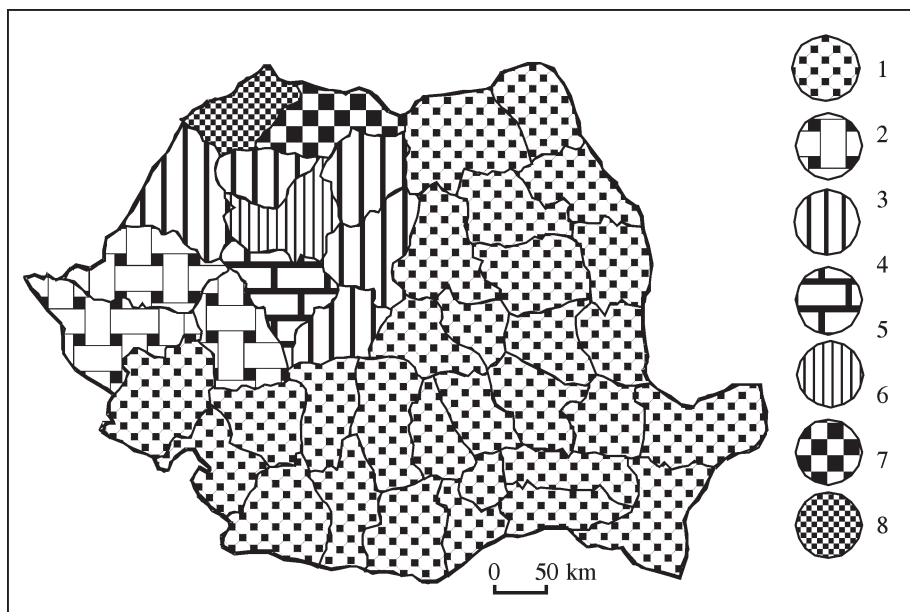

Figura 7. Repartiția populației greco-catolice în județele României în anul 2002: 1 – sub 1% ; 2 – 1-2% ; 3 – 2-3% ; 4 – 3-4% ; 5 – 4-5% ; 6 – 5-6% ; 7 – peste 6%

Pe teritoriul României este menționată și o mică comunitate de credincioși armeno-catolici, cuprinși în cadrul Ordinariatului Armeno-Catolic, subordonat Arhiepiscopiei

Romano-Catolice de Alba Iulia. Ordinariatul este constituit din patru parohii – Dumbrăveni, Frumoasa, Gheorgheni și Gherla –, însă credincioși armeno-catolici trăiesc și în alte

14. Din cele peste 1.700 de biserici preluate de Biserica Ortodoxă Română în 1948, până în anul 2005 au revenit Bisericii Greco-Catolice doar 143, iar în nouă dintre ele se oficiază slujbe alternative (*Relațiile actuale între ortodocși și greco-catolici*, 2006).

localități din România (în special din Transilvania).

Din analiza datelor prezentate mai sus, referitoare la populația catolică din România din intervalul 1930-2002, se pot formula următoarele *concluzii* :

- a) în România, confesiunea catolică este reprezentată predominant de romano-catolici și greco-catolici ;
- b) evoluția numerică a credincioșilor acestei confesiuni religioase – constituită predominant din maghiari, români și germani – a fost, în ansamblu, descendentă, cauzată

în special de desființarea timp de peste 40 de ani a Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică ;

- c) în întreaga perioadă, cele mai mari concentrări ale acestora se găseau în județele din Transilvania (Harghita, Covasna, Cluj etc.), Crișana-Maramureș (Satu Mare, Bihor, Arad etc.), Banat (Timiș) și Moldova (Bacău, Neamț, Iași ș.a.) ;
- d) în întregul interval s-a produs o evidentă modificare a ponderii pe medii de habitat, situație susținută de evoluția urbanizării în România.

Bibliografie

- Bota, I. M. (1994) *Istoria Bisericii Universale și a României*. Cluj-Napoca : Casa de Editură Viața Creștină.
- Cornea, D. (1995) Martiriul Bisericii Greco-Catolice și rezistența ei. *Memoria*, 14, București.
- Costin, M.R. (2005) *La 1700 „Ne-am întors acasă”*. Târgu Lăpuș : Editura Galaxia Gutenberg.
- Crețan, R. (1998) Structura confesională generală a populației Banatului Românesc în perioada 1900-1992, *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Geografie*, VIII. Timișoara.
- Damșa, T. V. (1994) *Biserica Greco-Catolică din România în perspectivă istorică*, Timișoara : Editura De Vest.
- Deică, P., Căndea, M. (1992) Geografia confesiunilor religioase în România. *Terra*, 3-4, București.
- Erdeli, G., Dumitrache, L. (2004) *Geografia populației*. București : Editura Corint.
- Iacobescu, M. (1993) *Din istoria Bucovinei*. București. Editura Academiei.
- Mărculeț, I., Mărculeț, C. (2005) Aspecte privind populația greco-catolică din Bucovina. *Viața Creștină*, 9-10, Cluj-Napoca.
- Mărculeț, I., Mărculeț, C. (2006a) Aspecte geodemografice privind cultul greco-catolic din România în perioada 1930-2002. *Terra*, XXXV (LV)-2005, București.
- Mărculeț, I., Mărculeț, C. (2006b) Observații geodemografice privind religia catolică în lume și în România. *Viața Creștină*, 9-10, Cluj-Napoca.
- Mărculeț, I., Mărculeț, C. (2006c) Populația greco-catolică din Crișana-Maramureș între anii 1930 și 2002 – aspecte geografice. *Deșteptarea Credinței*, 8, Dej.
- Moisin, A. (1999) *Dialog sincer sau doar o nouă tactică de menținere a nedreptății pentru Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică ?*. IMAGO.
- Nițoi, A., Mărculeț, I. (2006) Aspecte geodemografice privind cultul ortodox din Transilvania în perioada 1930-2002, *Comunicări de Geografie*, vol. X, București : Editura Universității.
- Păcurariu, M. (1981) *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, II, III, București.
- Prunduș, S.A., Plăianu, Cl. (1994) *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*. Cluj-Napoca : Casa de Editură Viața Creștină.
- ***, (2006) *Relațiile actuale între ortodocși și greco-catolici*. Cluj-Napoca : Editura Renașterea.
- ***, *Recensămintele populației României din anii 1930, 1992 și 2002*. București.

Primit la redacție : februarie 2008